

Історія

УДК 339.19.(09)

Веденєєв Дмитро Валерійович
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри суспільних наук
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
e-mail: zastava67@i.ua

КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

Розглядається неоднозначне позначення культурно-інформаційних впливів глобалізації на функціонування механізмів історичної свідомості як важливої складової ідентичності української політичної нації, а також на традиційну культуру України. Висловлюються рекомендації щодо наукового забезпечення державної політики з формування і розвитку історичної пам'яті, яка включала б науковий, культурно-просвітній, меморіальний та інші сегменти.

Ключові слова: культурна ідентичність, глобалізація, політична нація, історична пам'ять, національна свідомість, гуманітарна політика, інформаційна діяльність.

Веденеев Дмитрий Валерьевич, доктор исторических наук, профессор Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Культурно-информационное влияние современного мира и историческое сознание украинской политической нации

Рассматривается неоднозначное воздействие культурно-информационного влияния глобализации на функционирование механизмов исторического сознания как важной составляющей идентичности украинской политической нации, а также на традиционную культуру Украины. Высказываются рекомендации относительно научного обеспечения государственной политики формирования и развития исторической памяти, которая включала бы научный, культурно-просветительский, мемориальный и другие сегменты.

Ключевые слова: культурная идентичность, глобализация, политическая нация, историческая память, национальное самосознание, гуманитарная политика, информационная деятельность.

Vedeneev Dmitry, doctor of science (History), prof., National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Cultural and information influence of modern world to historical consciousness of Ukrainian political nation

The influence of cultural, information and psychological processes of globalization on the functioning of historical memory mechanisms in Ukraine is considered. Recommendations regarding scientific support of the historical memory formation and development state policy, which would include the scientific, cultural and educational, memorial segments, are made.

Research and origin of the functioning of Historical Memory (historical consciousness) became one of the leading areas of world and national historiographical opinion interdisciplinary subject of serious research. Globalization caused massive scale out social, political and economic activity beyond the borders of individual states and nations on intercontinental level. Unheard of increased intensity of the relationships in the exchange of goods, investments, financial operations, migration, cultural and information processes. Much easier movement of people and process information. Globalization has in many ways become a logical consequence of humanity – and Interstate block integration collapse of the colonial system and a new type of networking between former colonies and metropolises, weight increase industrial cooperation and open new resource bases in remote parts of the world developed countries, improvement material culture under the influence of the STR, the development of transport and communications, the Internet.

It is worth noting that the analysis of the essence of globalization is generally taken into account the economic and communication factors, while globalization means a significant challenge to traditional cultures of the world. Conducted since the end of the 1990s. Number of leading international think tank study on the impact of the information revolution transformation processes of modern society BASED even cried when a new geopolitical concept, which is based on the thesis of the "digital divide" nations, which arose during the information revolution and globalization of the world economy. One of the most important phenomena of the spiritual life of people who are affected unifikatsiyneh effects of globalization is the historical memory of the peoples (nations) as part of their national consciousness and statehood. In modern ethnology approved the submission of historical consciousness factor as one of the key levers of creation of modern nations. Historical memory BASED treads important part of identity and the consolidation of the peoples inhabiting the Ukraine, a single political nation (civic community) – Ukrainian people. Restoring and preserving the collective memory of the state-creating traditions, civilizational achievements, military and labor victory, historical tragedy promotes unity citizenship and mobilizing spiritual forces and potential builders Ukrainian nation, its establishment as an equal sub-

ject of international relations, the preservation of public order and territorial integrity of Ukraine, creation of positive socio-political, moral and cultural field being Ukrainian political nation.

The term "historical memory" refers to the phenomenon of social consciousness, selectively stored nation body of knowledge, ideas and value assessments of the events of the past that had a decisive influence on its formation, identity, and state-civilizational achievements and consensus in society are perceived as the most important for its self-existence of a consolidated and constructive development in the future. Accordingly, the policy content of the historical memory of the Ukrainian state, are motivated, normalized with constitutional and legal point of view, science-based efforts of the state and society, aimed at identifying, preserving, strengthening in the public mind the memory of the most important reproduction and political life of the nation events and processes of the past in the interest of the sovereign state of civilization and progress. Given the globalization of modern world, the powerful development of electronic and other media, technologies and methods of influence on mass consciousness (including manipulating her destructive information and psychological impact) is markedly increasing scale of threats to information security and stability component of the Ukrainian state. The use of technologies targeted information-psychological influence in modern conditions can lead to such disastrous consequences for sovereign statehood that previously achieved direct aggression or coup.

During the period of development of Ukraine as a sovereign state politics of historical memory as part of humanitarian policy was created largely situational, exposed to political conditions, corporate interests. Its foundation was laid not acceptable to society, scientifically based enshrined in regulatory principles and guidelines concerning the development and implementation of national memory as a focused and continuous set of measures developed and implemented by the authorities.

Keywords: cultural identity, globalization, political nation, historical memory, national consciousness, humanitarian policy, information activities.

Дослідження походження й особливостей функціонування історичної пам'яті (історичної свідомості) стало одним із провідних напрямів світової та вітчизняної історіософської думки, предметом серйозних міждисциплінарних досліджень, про що засвідчила, зокрема, новаторська узагальнююча праця щодо понятійного арсеналу історичної та національної пам'яті, а також профільні праці авторів єдиного в Україні спеціалізованого наукового видання з цієї тематики [23; 22].

Нині створені солідні монографічні праці з теорії історичної пам'яті як феномена суспільної свідомості та культури [1; 21; 26; 27; 30; 31], співвідношення та взаємодії історичної свідомості й політичної практики [7; 8; 13]. Окремі дослідження присвячені проблемам творення й провадження "політики пам'яті" як важливої складової гуманітарної політики держави, формування політико-інформаційного та соціокультурного простору України, наукового забезпечення цього напрямку державотворчих зусиль [3; 14; 15; 19; 24; 25].

Водночас лише започатковуються дослідження такого важливого аспекту порушеної проблеми, як глобалізаційні інформаційно-культурні впливи на формування (ерозію) історичної пам'яті українського народу у розумінні його як молодшої політичної нації [29].

Процеси глобалізації спричинили масовий і масштабний вихід соціальної, політичної та економічної активності за межі кордонів окремих держав і народів на міжконтинентальний рівень. Нечувано зросла інтенсивність взаємозв'язків у сфері товарообміну, інвестицій, фінансових операцій, міграційних та культурно-інформаційних процесів. Значно спростився процес пересування людей та інформації. Глобалізація багато у чому стала цілком закономірним наслідком розвитку людства – міждержавної і блокової інтеграції, розпаду колоніальної системи та налагодження зв'язків нового типу між колишніми колоніями та метрополіями, зростання ваги індустріальної кооперації та відкриття нових ресурсних баз у віддалених від розвинутих держав регіонах світу, удосконалення матеріальної культури під впливом НТР, розвитку засобів транспорту та зв'язку, інтернету.

Безперечним позитивним наслідком глобалізації у разі забезпечення дії її переваг на благо усього людства є збільшення шансів спільними зусиллями подолати глобальні проблеми людства, поставити цивілізаційні досягнення "золотого мільярда" на службу усім народам. Проте, розуміючи невідворотність процесів глобалізації і входження в них пострадянських держав, варто усвідомлювати співвідношення її різнобічних впливів і необхідності обстоювання національних інтересів України, що потребує відпрацювання відповідних механізмів державної політики. Річ у тім, що сутністю нинішньої глобалізації є "створення структурно-функціональної системи, організованої по ієрархічному принципі, на чолі якої має стояти певний наддержавний центр, так званий "світовий уряд", під егідою міжнародного фінансового капіталу" [20].

Аналізуючи глобалізацію як рукотворний процес, відомий соціальний філософ Олександр Зинов'єв слушно зазначав: "Глобалізація – процес грандіозний. Він охопив все людство. У ньому на карту поставлена сама доля людства в цілому, вся його подальша соціальна еволюція... За своєю соціальною сутністю вона є явищем закономірним, породженим тим великим еволюційним переломом, який відбувся в історії людства в ХХ столітті і в основних рисах завершився до кінця ХХ століття. Перелом цей полягає в тому, що, по-перше, людство стало переходити від епохи панування людських об'єднань типу й рівня суспільства до епохи панування людських об'єднань типу й рівня над суспільства, і, по-друге, еволюційний процес став проєктованим, таким, що може виправлятися" [17, 578–579].

Доцільно зауважити, що в аналізі сутності глобалізації, як правило, беруться до уваги економічні та комунікаційні чинники, хоча глобалізація означає і відчутний виклик традиційним культурам народів світу. Проведені з кінця 1990-х рр. низкою провідних зарубіжних аналітичних центрів дослі-

дження впливу інформаційної революції на процеси трансформації сучасного суспільства навіть викликали появу нової геополітичної концепції, в основу якої покладено тезу про "цифрову нерівність" націй, котра виникла в ході інформаційної революції та глобалізації світової економіки. Як йдеться у підготовленому корпорацією РЕНД на замовлення Національної ради з розвідки США звіті "Глобальний курс інформаційної революції: загальні питання й регіональні відмінності" (літо 2003 р.), "інформаційна революція" змусить певні нації втратити частину функцій етнічної держави (при їх збереженні "великими" націями). Згадані процеси відбуваються на сфері державного управління, визначенні національних пріоритетів, цілей, цінностей. Загалом, доходять висновку експерти РЕНД, глобалізація та інформаційна революція призведуть до поглиблення існуючої нерівності між окремими націями та регіонами планети, і як наслідок – нечуваного зростання напруги у всьому світі [10, 4].

Наслідком зовнішньої ідейно-інформаційної експансії, одним із об'єктів якої є історична свідомість народів, стає своєрідна гібридна модель суспільно-культурного буття, яку згаданий О.Зинов'єв наділяє такими характерними ознаками:

- цей лад не є наслідком природної еволюції і суперечить внутрішнім умовам та традиційному шляху розвитку певної країни;
- країна виривається із системи її традиційних зв'язків, а "ідея визволення і національної незалежності стає ідеологічним засобом маніпулювання людьми";
- за країною зберігається видимість суверенітету, з нею встановлюються зовні рівноправні відносини;
- економічна експлуатація в інтересах зовнішніх центрів здійснюється силами незначної частки населення, яка має високий життєвий стандарт;
- у військовому відношенні країна демілітаризується настільки, що ні про який опір не може бути і мови, збройні сили виконують роль "втримання протестів населення і придушення можливих бунтів";
- до жалюгідного стану зводиться національна культура, а її місце займає псевдокультура;
- на ментальному рівні "населенню подається сурогат демократії у вигляді розперезаності, послабленого контролю з боку влади, доступності розваг, система цінностей, що позбавляє людей від зусиль над собою і моральних обмежень" [16, 447–451].

Одним із важливих явищ духовного життя народів, які опиняються під впливом уніфікаційних впливів глобалізації, є історична пам'ять народів (націй) як складова їх національної та державницької свідомості. Зазначимо, що у сучасній етнології утвердилося уявлення про історичний чинник свідомості як про один із провідних важелів творення сучасних націй. Визнаний спеціаліст у цій галузі, прихильник конструктивістської теорії націотворення, професор Лондонського університету Ентоні Сміт у своїй відомій праці "Національна ідентичність" серед найголовніших рис цього суспільного феномена ставить "спільні міфи та історичну пам'ять", або "міф про спільних предків" та "спільну історичну пам'ять". На його думку, "відкриття самотньої "етноісторії" становить "культурну основу" творення націй та державотворення [28, 23, 30, 134].

Не зайвим буде навести і міркування цього вченого з приводу співвідношення постулатів "глобальної" культури та знань про минуле й історичних традицій. "Глобальна" культура, писав Е.Сміт, "це еkleктична культура". Вона складається "з багатьох аналітично дискретних елементів: ефективно розрекламованих масових товарів, мозаїки фольклорних та етнічних стилів і мотивів, вирваних зі свого контексту, кількох загальних ідеологічних розважань з приводу "людських прав і вартостей", стандартизованої "наукової" мови комунікацій й оцінок, і все це спиратиметься на нову інформацію й телекомунікаційні системи та їхні комп'ютерні технології... Вона мінлива і безформна... Глобальна культура не пишається історією чи історіями: фольклорні мотиви вона використовує й розробляє для зовнішнього оздоблення... "науково"-технічної культури. За своєю суттю ця культура штучна" [28, 163–164].

Справді, саме в колективній історичній пам'яті травматичні та надихаючі моменти історії виводяться в тінь або активізуються у залежності від завдань політичної діяльності. Історична пам'ять виступає важливою складовою самоідентифікації та консолідації народів, що населяють Україну, в єдину політичну націю (громадянську спільноту) – український народ. Відновлення й збереження колективної пам'яті про державотворчі традиції, цивілізаційні досягнення, бойову й трудову звитягу, історичні трагедії сприяє єднанню громадянства та мобілізації духовних сил й будівничого потенціалу Українського народу, його утвердженню як рівноправного суб'єкта системи міжнародних відносин, збереженню державного ладу та територіальної цілісності України, творенню позитивного суспільно-політичного та морально-культурного поля буття української політичної нації.

Під поняттям "історична пам'ять" розуміється феномен суспільної свідомості, селективно збережену націю сукупність знань, уявлень та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на її становлення, самоідентифікацію, державотворчі й цивілізаційні досягнення, та консенсусно сприймаються у суспільстві як найбільш значущі для його самозбереження, консолідованого існування та конструктивного розвитку у майбутньому.

Відповідно, зміст політики історичної пам'яті Української держави, становлять цілеспрямовані, унормовані з конституційно-правового погляду, науково обґрунтовані зусилля держави й суспільства, спрямовані на виявлення, збереження, утвердження у суспільній свідомості пам'яті про найбільш значущі для відтворення й життєдіяльності політичної нації події та процеси минулого в інтересах суве-

ренного державотворення й цивілізаційного поступу. Формування історичної пам'яті ставить за мету розвиток самоусвідомлення, збереження й творче використання історичного досвіду та цивілізаційної спадщини, плекання кращих рис традиційної ментальності нації, забезпечення спільної державницької, громадянської та продуктивної діяльності народів України, об'єднаних в українську політичну націю.

За умов глобалізації життя сучасного світу, могутнього розвитку електронних та інших засобів масової інформації, технологій та методик впливу на масову свідомість (включаючи маніпулювання нею, деструктивні інформаційно-психологічні впливи) помітно зростають масштаби загроз інформаційній складовій безпеки й стабільності Української держави. Застосування технологій цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу в сучасних умовах призведе до таких згубних для суверенної державності наслідків, які раніше досягалися прямою або державними переворотами.

Безперечно, розширення контактів із навколишнім дедалі глобалізованим світом здатне помножити емпіричний та методологічний багаж української історичної науки (за умов, звичайно, її громадянської й професійної самодостатності), тісніше інтегрувати її у всесвітній фаховий простір та збагатити у процесі творчих контактів із зарубіжними колегами. Водночас варто розуміти, що глобалізація об'єктивно детермінує "центрами сили" вироблення і здійснення цілком визначеного курсу, спрямованого на ерозію реального суверенітету національних держав, уніфікацію духовного виміру буття людства, і в крайніх своїх проявах ставить під серйозне питання забезпечення права націй і держав на власну цивілізаційну самобутність, традиційну культуру, включаючи національну пам'ять й національну гідність (здатність до "суверенного історіописання" й захисту, з опорою на нього, власного політичного вибору й традиційних соціокультурних орієнтацій народів).

Дедалі гучніше лунають твердження про те, що нова глобальна історія має створюватися поза фокусом національних історій, "долати націоцентризм", іти паралельно із глобалізацією самих національних і регіональних історій. Крайніми формами загроз, які об'єктивно несе глобалізаційний тиск на національну, історичну пам'яті народу, є цілеспрямовані інформаційно-психологічні впливи, які знаходяться в арсеналі т.зв. "організаційної зброї" й застосовуються щодо національної (історичної) пам'яті того або іншого народу (суспільства) з метою послаблення реального суверенітету держави й морально-психологічної стійкості народу. Серед прийомів, котрі застосовуються для руйнації поля національної пам'яті, можна виділити такі:

- штучна ерозія позитивної, суспільно значущої для життєдіяльності народу та держави пам'яті про минуле;
- вилучення або "перекодування" змістів та світоглядних основ, котрі спираються на колективну пам'ять про минуле;
- впровадження у масову свідомість чужорідних, політично загострених тлумачень історії, які ведуть до дезінтеграції державницької організації та суспільного буття народу;
- пряма фальсифікація (фабрикація) історико-документального матеріалу, або приховування "небажаної" історико-документальної бази, інформації, застосування спекулятивних (маніпулятивних) прийомів інтерпретації фактичного матеріалу;
- наполеглива дискредитація (демонізація) історичної спадщини та традицій, ключових фігур історичного поступу нації;
- намагання довести до антагонізму світобачення в цілому та погляди на історію між різними поколіннями українського народу, що загрожує штучним перериванням цивілізаційної традиції та ерозією нації зсередини;
- створення відповідних структур, підготовка, виховання та заохочення "інтелектуального ударного загону" "війни з вітчизняною історією", з одночасними теоретико-методологічним роззброєнням та морально-психологічним спантеличенням гуманітарного професійного прошарку;
- прагнення до деінтелектуалізації, дераціоналізації масової свідомості як головної передумови "перекодування" історичної пам'яті – важливої складової державно-політичної лояльності та національно-культурної (цивілізаційної) ідентичності.

Кон'юнктурні зовнішні впливи не в останню чергу стали причиною гострих проблем функціонування історичної свідомості сучасного українського суспільства. Серед них доцільно виокремити:

- відсутність у значної частини населення України відчуття єдиної національної і державної ідентичності;
- наявність істотних регіональних відмінностей в історичній свідомості на фоні відсутності прозору постульованої ідеології загальнонаціонального розвитку ("національної ідеї");
- перетворення історичного матеріалу на зброю політичних баталій, "бойовий" елемент іредентистських та сепаратистських настроїв, політичного екстремізму;
- прояви, із використанням "історичних аргументів", національної ворожнечі, шовінізму, національної або релігійної нетерпимості з боку окремих осіб, політичних сил, громадських організацій, ЗМІ;
- консервація в історичній свідомості елементів тоталітаризму та інших несумісних із обраною суверенною Україною моделлю розвитку, що активно роздувається низкою політичних партій;
- наявність у суспільній свідомості поляричних, політично заангажованих та емоційно перевантажених оцінок важливих подій вітчизняної історії, що ускладнює діалог між певними суспільними, національними групами;

- недостатній рівень розвитку фахової дослідницької діяльності, помітне погіршення її теоретико-методологічного рівня та суспільної відповідальності тих, хто розробляє історичну тематику, за науковий рівень своєї продукції;

- помітне зменшення обсягу навчального часу, який відводиться на вивчення історичних дисциплін у вищих навчальних закладах, серйозні методичні проблеми викладання історії у загальноосвітній школі;

- поширення ЗМІ серед широкого загалу з комерційних або вузько-корпоративних інтересів перекрученого, фальсифікованого інформаційного продукту на історичну тематику.

Доводиться констатувати, що маніпулювання історичною свідомістю громадян України багато в чому зумовлене і фактичною відсутністю прийнятної для більшості населення загальнонаціональної ідеології розвитку, яка заповнила б ідейно-духовний вакуум, що утворився після радикальної (нерідко – механічної та позірної) відмови від ідеології та суспільної моралі радянської доби.

На жаль, упродовж періоду розвитку України як суверенної держави політика історичної пам'яті, як складова гуманітарної політики, творилася здебільшого ситуативно, зазнавала впливу політичної кон'юнктури, корпоративних інтересів. В її основу не було покладено прийнятних для суспільства, науково обґрунтованих, закріплених у нормативно-правовому відношенні принципів і настанов розробки та реалізації політики національної пам'яті як цілеспрямованого й безперервного комплексу заходів, що розробляються і здійснюються органами влади (за участю об'єднань громадян) з метою формування колективної пам'яті через систему засобів масової інформації, освіти, науки, культури, комерційної діяльності тощо.

Водночас із радянської й зарубіжної історіографії були широко запозичені концепти, які відзначаються політичною заангажованістю і були породжені атмосферою міжблокової воєнно-політичної конфронтації, "холодної війни" тощо. У масову свідомість цілеспрямовано закарбовувалися (або активізувалися маніпулятивними прийомами доволі міцно забуті) саме конфронтаційні, дражливі уявлення про минуле, негативно психологічно забарвлені настроями образ (реальних або вигаданих, роздмуханих), помсти, ненависті, необґрунтованих історичних претензій, жорстким етнонаціоналізмом, відразою до певних етносів тощо.

Об'єктивно кажучи, штучно насажені емоції ненависті й помсти щодо певних дійових осіб (персональних або колективних), певних явищ вітчизняної історії не могли, звісно, бути спрямовані на самих учасників історичного процесу (із зрозумілих причин, якщо не рахувати вельми сумнівні з процесуально-правового погляду судилища над "злочинцями з історії"). Тому віртуальний і крайній негативізм "на ґрунті історії" виплескується його носіями, як правило, на своїх співгромадян, співвітчизників, будівничих спільного майбутнього (чи не в цьому головне деструктивне призначення технологій маніпулювання історичними матеріалами?).

Демонізація минулого або культивування мазохізму у поглядах на вітчизняну історію спричиняє глибоку соціально-психологічну травму. Про неї, зокрема, вдало висловився академік НАН України Мирослав Попович: "Можна з певною метафоричністю говорити про комплекси національної повноцінності чи неповноцінності, оскільки це перенесення на спільноту характеристик, які належать до психічної структури особистості. Суспільство не може бути божевільним. Проте воно може перебувати у стані психозу... Акцентуованих особистостей (тих, хто має яскраві риси характеру, що межують із патологією) в суспільстві багато, і такі риси, коли захотіти, можна знайти і в національній свідомості. Маргінальні ж настрої відбуваються "на полях" історії. Під час інфляції 90-х років минулого століття люди були сповнені очікувань змін на краще, а сьогодні оптимістичних поглядів меншає..." [18].

Тривожним є і те, що насадження виключно нігілістичного ставлення до радянського періоду історії України призвело до загрози накопичення радикально-націоналістичними силами суміжних держав "аргументів" щодо ревізії існуючих кордонів й державного статусу України – адже саме у радянські часи Україна об'єднала у своїх межах всі етнічні українські землі й здобула статус члена ООН.

Під тиском цілеспрямованих зовнішніх інформаційно-психологічних впливів та зростання соціально-політичного розшарування пострадянських народів, починаючи із другої половини 1980-х рр., була свідомо зруйнована раціональна межа допустимого впливу поглядів на історію, на формування сьогодення і майбутнього України та її громадянства. У неконструктивних (і як, правило, безплідних) дискусіях між суб'єктами суспільно-політичного життя проглядається готовність до того, щоб розбіжності у поглядах на історію поставити вище за необхідність громадянської консолідації та забезпечення територіальної цілісності України [про регіональний вимір історичної свідомості громадян України див.: 2; 5; 6].

Минулому надається, вочевидь, гіпертрофоване значення, за яким комфортно маскується безвідповідальне небажання (неспроможність) до творення гідного майбутнього своїх же нащадків. По суті, суспільна свідомість доводиться до такого стану, що чимала частина громадянства готова пожертвувати спільним майбутнім в єдиній державі заради обстоювання конфронтаційних поглядів на минуле, бажання і надалі відчувати "фантомний біль" історії.

Доцільно звернути увагу на те, що потужним знаряддям унеможливлення порозуміння між різними суспільно-політичними силами стало "вживлення" в їх програмні та ідеологічні засади непримиренних поглядів (тлумачень) спільного минулого українського народу як сукупності процесів і подій, котрі відбувалися незалежно від нашої волі і які сучасники, зі зрозумілих причин, не можуть піддати коригуванню.

Закріплення значущих для державницького існування України сегментів національної пам'яті важливе і з погляду обстоювання її територіальної цілісності. Досвід останніх років свідчить, що навіть щирі наміри України проводити політику міжнаціонального примирення, визнання негативних нашарувань у відносинах з сусідами в минулому (а подекуди й однобічне каяття) зовсім не гарантує нашій державі адекватного ідейно-історичного "роззроброєння" та відмови від подвійних стандартів, інформаційно-психологічної агресивності з протилежного боку. Саме в історичній площині окремі радикально-націоналістичні сили суміжних держав шукають "підстави" для піддання ревізії існуючих кордонів України, що склалися у 1939–1945 рр.

З погляду забезпечення безпеки Української держави, протидії загрозам її інформаційній складовій, відповідні заходи із протидії їм дедалі більше і більше усвідомлюються фахівцями як одне із найістотніших, найактуальніших завдань у справі захисту державного суверенітету.

У зв'язку з ним варто підкреслити, що стан національної пам'яті та сфера її впливу зовсім не є третьорядним, "ліричним" чинником. Він цілком вкладається в одну з визначених статтею 7 Закону України "Про основи національної безпеки України" загроз національним інтересам і національній безпеці України, а саме – "намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема шляхом недостовірної, неповної або упередженої інформації". Водночас згаданий Закон відносить "зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві" до числа пріоритетів національних інтересів [11, 8].

Стаття 10 Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" ("Засади внутрішньої політики в гуманітарній сфері") містить низку положень, які мають пряме відношення до сфери застосування історичної інформації, адже йдеться про "відродження духовних цінностей Українського народу, захист та примноження його культурного надбання, збереження національної культурної спадщини..., відродження та збереження культурної самобутності регіонів..., створення умов для консолідації суспільства на основі національної системи духовних цінностей" [12].

Видається, що в умовах ідейно-політичного розшарування українського суспільства, наявності регіонів зі специфічними, доволі глибоко укоріненими соціокультурними традиціями й ментальними властивостями (а також розбіжностями у поглядах на минуле), центр ваги у формуванні єдиної громадянської (політичної) спільноти в Україні лежатиме взагалі не у спробах "встановити уніфікований знаменник" у ставленні до історії. Він вбачається у забезпеченні дієспроможності, авторитету та безпеки держави, реалізації законних прав громадян, розвитку продуктивних сил, соціальної, культурної й науково-технічної сфер.

Тим більше Українська держава не може стояти осторонь згаданих процесів, зокрема – і нехтувати можливими викликами глобалізації гуманітарній безпеці держави і суспільства [див. докладніше: 4]. Вочевидь, вирішальними чинниками розвитку політики національної пам'яті в Україні повинні стати:

- розробка відповідної до чинного конституційно-правового поля, особливостей етнонаціонального складу населення та регіональних соціокультурних відмінностей України доктрини консолідуючої політики формування національної пам'яті – складової гуманітарної політики держави;

- підготовка й втілення в життя перспективної Державної програми заходів із формування й розвитку національної пам'яті, яка б включала науковий, культурно-просвітній, меморіальний сегменти;

- активізація наукових досліджень та аналітичних розробок з проблем функціонування національної пам'яті та механізмів її впливу на державницький, суспільно-політичний, культурно-освітній розвиток України, як основи кристалізації науково обґрунтованих рекомендацій для обстоювання історико-гуманітарної самобутності українського народу в умовах несприятливих інформаційних глобалізаційних впливів;

- піклування про розвиток гуманітарної освіти та гуманітарної культури в цілому, забезпечення високого освітнього рівня населення, як однієї із передумов захисту його свідомості від деструктивних інформаційно-психологічних впливів, які здійснюються в рамках реалізації глобалізаційних сценаріїв;

- забезпечення належного рівня підготовки фахівців (дослідників, викладачів тощо) в галузі історичних наук, котрі б оптимально поєднували збереження кращих вітчизняних науково-просвітницьких надбань, державницько-патріотичне налаштування із умінням творчо використовувати (синтезувати) кращі теоретико-методологічні надбання світової історичної науки та дослідницькі здобутки вітчизняної історичної науки;

- налагодження неконфронтаційної, громадянсько відповідальної історичної освіти на всіх рівнях навчально-виховної системи України, яка, б зокрема, базувалася на цінностях загальнодержавного значення та враховувала інтереси формування громадянського консолідованого суспільства;

- підвищення уваги держави, громадсько-політичних і творчих об'єднань громадян України до масової просвітницької, популяризаторської роботи у сфері пропаганди історичних знань (з використанням можливостей ЗМІ, науково-популярної літератури та художньої творчості, лекційної пропаганди тощо) із наголосом на прищеплення гордості за цивілізаційні надбання українського народу, як основи мобілізації потенційних духовних сил народу на забезпечення її гідного існування у майбутньому;

- активізація обстоювання історичної складової у заходах із захисту інформаційної безпеки України від зовнішніх деструктивних впливів, які несуть загрозу реальному суверенітету й територіальній цілісності Української держави.

Література

1. Барг М. Цепь времен. Проблемы исторического сознания / Барг М. – М.: Институт всеобщей истории РАН, 2005. – 258 с.
2. Веденеев Д. В. Виклики в гуманітарній сфері України і національна пам'ять / Веденеев Д. В. // Національна та історична пам'ять: Збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 5. – С. 23–36.
3. Веденеев Д. В. Наукове забезпечення формування політики національної пам'яті в Україні: до питання про визначення принципів, змісту і механізмів реалізації / Веденеев Д. В. // Національна та історична пам'ять: Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 6. – С. 208–216.
4. Веденеев Д. В. Формування наукової концепції історії України періоду Другої світової війни і проблеми гуманітарної безпеки держави / Веденеев Д. В., Лисенко О. Є. // Державна безпека України. – 2010. – № 18–19. – С. 146–162.
5. Вишняк О. Політична типологія регіонів України: динаміка та фактори змін / Вишняк О. // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2008. – С. 331–342.
6. Вишняк О. І. Дослідження історичної свідомості та національної пам'яті в українській соціології: підсумки та пріоритети. Аналітична доповідь. – К.: Український інститут національної пам'яті, 2012 [Електронний ресурс] / Вишняк О. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/ua/publication/content/1607.htm>.
7. Воляннюк О. Я. Суспільна пам'ять в контексті розвитку політичної свідомості в сучасній Україні / О. Я. Воляннюк. – Автореф. дис. канд. політ. наук... – К., 2012. – 20 с.
8. Воляннюк О. Я. Суспільна пам'ять і політика: мистецтво можливого / Воляннюк О. Я. – К.: Пріоритети, 2013. – 172 с.
9. Глотов Б. Б. Глобалізація як феномен культурно-цивілізаційного розвитку України / Глотов Б. Б. // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Філософія. Соціологія. Політологія. – Дн., 2008. – Вип. 17 – С. 45–53.
10. Гриняев С. Цифровое неравенство наций / Гриняев С. // Независимое военное обозрение. – 2004. – № 3. – С. 4–12.
11. Закон України "Про основи національної безпеки України" // Правові основи боротьби з тероризмом. Збірник документів. – К., 2006.
12. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики". 1 липня 2010 року, N 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cg>.
13. Зашкільняк Л. Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі / Зашкільняк Л. // Україна – Європа – Світ. – Вип. 2: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: історія, міжнародні відносини. – Тернопіль, 2009. – С. 156–159.
14. Зерній Ю. О. Історична пам'ять як об'єкт державної політики / Зерній Ю. О. // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1. – С. 71–76.
15. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності: дис. ... канд. політ. наук. 23.00.05 / Зерній Ю. О. – К., 2009. – 193 с.
16. Зиновьев А. А. Фактор понимания / Зиновьев А. А. – М.: Алгоритм; Эксмо, 2006. – 576 с.
17. Зиновьев А. А. Русская трагедия / Зиновьев А. А. – М.: Алгоритм; Эксмо, 2007. – 640 с.
18. Кириченко І. Українство без "комплексів"? / Кириченко І. // Дзеркало тижня. – 2009. – 28 березня – 4 квітня.
19. Коник А. "Історична пам'ять" та "політика пам'яті" в епоху медіакультури / Коник А. // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 32.
20. Лопатин В. Мова глобалізації / Лопатин В. // Дзеркало тижня. – 2000. – 12 серпня.
21. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Нагорна Л. – К.: ІПіЕНД, 2002. – 324 с.
22. Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць Українського інституту національної пам'яті. – К.: Пріоритети. – 2011–2013. – Вип. 1–9.
23. Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів. – К.: Пріоритети, 2013. – 436 с.
24. Пелагеша Н. Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація української ідентичності в умовах глобалізації / Пелагеша Н. – К., 2008. – 236 с.
25. Солдатенко В. Ф. Проблеми політики національної пам'яті та завдання її наукового забезпечення / Солдатенко В. Ф. // Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць. – К., 2011. – Вип. 1. – С. 5–21.
26. Рюзен Й. Утрачивая последовательность истории (некоторые аспекты исторической науки на перекрестке модернизма, постмодернизма и дискуссии о памяти) / Рюзен Й. // Диалог со временем: Альманах интеллектуальной истории. – Вып. 7. – 2001. – С. 8–26.
27. Симоненко І. М. Особливості структури історичної пам'яті Українського народу та шляхи формування національного історичного нарративу / Симоненко І. М. // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 – С. 51–61.
28. Сміт Е. Національна ідентичність / Сміт Е. – К.: Основи, 1994. – 224 с.
29. Солдатенко В. Як не розчинитися у глобалізованому світі: проблеми наукового забезпечення формування політики національної пам'яті в Україні / Солдатенко В., Веденеев Д. // Україна дипломатична. – 2012. – Вип. XIII. – С. 687–715.
30. Тощенко Ж. Историческое сознание и историческая память. Анализ современного состояния / Тощенко Ж. // Новая и новейшая история. – № 4. – 2000. – С. 3–14.
31. Уваров П. История, историки и историческая память / Уваров П. // Отечественные записки. – 2004. – № 5. – С. 192–211.

References

1. Barg, M. (2005) *Tsep' vremen. Problemy istoricheskogo soznaniia* [The chain of times. Problems of historical consciousness]. Moscow: Institut vseobshchei istorii RAN [in Russian].
2. Viedenieiev, D.V. (2012). *Vyklyky v humanitarnii sferi Ukrainy i natsionalna pamiat* [The challenges in the humanitarian sphere of Ukraine and national memory]. *Natsionalna ta istorychna pamiat – National and historical memory*, (5), 23–36 [in Ukrainian].

3. Viedenieiev, D.V. (2013). Naukove zabezpechennia formuvannia polityky natsionalnoi pamiaty v Ukraini: do pytannia pro vyznachennia pryntsyypiv, zmistu i mekhanizmiv realizatsii [Scientific support policy of National Remembrance in Ukraine: the question of defining the principles, content and implementation mechanisms]. *Natsionalna ta istorychna pamiat – National and historical memory*, (60), 208–216. [in Ukrainian].
4. Viedenieiev, D.V., Lysenko, O.Ye. (2010). Formuvannia naukovoï kontseptsii istorii Ukrainy periodu Druhoï svitovoi viiny i problemy humanitarnoi bezpeky derzhavy [Forming scientific concept of history of Ukraine during the Second World War and humanitarian problems of state security]. *Derzhavna bezpeka Ukrainy – State security Ukraine*, (18–19), 146–162. [in Ukrainian].
5. Vyshniak, O. (2008). Politychna typolohiia rehioniv Ukrainy: dynamika ta faktory zmin [Political Typology of regions of Ukraine: dynamics and factors change]. In *Ukrainske suspilstvo 1992–2008. Sotsiologichnyi monitorynh – Ukrainian society 1992–2008. Sociological Monitoring*. Kyiv: Instytut sotsiologii NANU, 331–342. [in Ukrainian].
6. Vyshniak, O.I. (2012). *Doslidzhennia istorychnoi svidomosti ta natsionalnoi pamiaty v ukrainskii sotsiologii: p-idsumky ta priorytety. Analitychna dopovid* [Research of historical consciousness and national memory of the Ukrainian Sociology: results and priorities. The analytical report.]. Kyiv: Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty. Retrieved from <http://www.memory.gov.ua/ua/publication/content/1607.htm> [in Ukrainian].
7. Volianiuk, O.Ya. (2012). Suspilna pamiat v konteksti rozvytku politychnoi svidomosti v suchasniï Ukraini [Public memory in the context of political consciousness in modern Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Volianiuk, O.Ya. (2013). *Suspilna pamiat i polityka: mystetstvo mozhyvoho* [Social Memory and Politics: the art of the possible]. Kyiv: Priorytety [in Ukrainian].
9. Hlotov, B. B. (2008). Hlobalizatsiia yak fenomen kulturno-tsyvilizatsiinoho rozvytku Ukrainy [Globalization as a phenomenon of cultural and civilizational development of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho un-tu. Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia*, (17), 45–53 [in Ukrainian].
10. Griniaev, S. (2004). Tsifrovoe neravenstvo natsii [The digital divide nations]. *Nezavisimoe voennoe obozrenie*, (3), 4–12 [in Russian].
11. Zakon Ukrainy "Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy" [The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine"] (2006). *Pravovi osnovy borotby z teroryzmom. Zbirnyk dokumentiv*. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy "Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky" [The Law of Ukraine "On the Foundations of Domestic and Foreign Policy"] (2010.07.01, N 2411-VI). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cg> [in Ukrainian].
13. Zashkilniak, L. (2009). Istorychna pamiat i sotsialni funksiï istorii u suchasnomu sviti [Historical memory and social history in the modern world]. *Ukraina – Yevropa – Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seriia: istoriia, mizhnarodni vidnosyny*. Ternopil, (2), 156–159 [in Ukrainian].
14. Zernii, Yu.O. (2007). Istorychna pamiat yak obiekt derzhavnoi polityky [Historical memory as an object of public policy]. *Stratehichni priorytety*, (1), 1–76. [in Ukrainian].
15. Zernii, Yu.O. (2009). Derzhavna polityka pamiaty yak chynnyk utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [Public policy memory as a factor strengthening Ukrainian national identity]. *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Zinov'ev, A.A. (2006). *Faktor ponimaniia* [Factor understanding]. Moscow: Algoritm; Eksmo. [in Russian].
17. Zinov'ev, A.A. (2007). *Russkaia tragediia* [Russian tragedy]. Moscow: Algoritm; Eksmo. [in Russian].
18. Kyrychenko, I. (2009). Ukrainstvo bez "kompleksiv"? [Ukrainism without "complexes"?]. *Dzerkalo tyzhnia*, 28/03–4/04. [in Ukrainian].
19. Konyk, A. (2009). "Istorychna pamiat" ta "polityka pamiaty" v epokhu mediakultury ["Historical memory" and "politics of memory" in the era of media culture]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, (32). [in Ukrainian].
20. Lopatyn, V. (2000). Mova hlobalizatsii [Language of globalization]. *Dzerkalo tyzhnia*, 12/08. [in Ukrainian].
21. Nahorna, L. (2002). *Istorychna pamiat: teorii, dyskursy, refleksii* [Historical memory: theory, discourse, reflection]. Kyiv: IPIEND. [in Ukrainian].
22. *Natsionalna ta istorychna pamiat* [National and historical memory] (2011–2013). Zbirnyk naukovykh prats Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiaty. Kyiv: Priorytety, (1–9). [in Ukrainian].
23. *Natsionalna ta istorychna pamiat: slovnyk kliuchovykh terminiv* [National and historical memory: Dictionary of key terms] (2013). Kyiv: Priorytety. [in Ukrainian].
24. Pelahesha, N. (2008). *Ukraina u smyslovykh viinakh postmodernu: transformatsiia ukrainskoi identychnosti v umovakh hlobalizatsii* [Ukraine in semantic postmodern wars: the transformation of Ukrainian identity in the context of globalization]. Kyiv. [in Ukrainian].
25. Soldatenko, V.F. (2011). Problemy polityky natsionalnoi pamiaty ta zavdannia yii naukovoï zabezpechennia [The problems of the national memory and task of scientific support]. *Derzhavotvorchi ta tsyvilizatsiini zdobutky ukrainskoho narodu. Natsionalna ta istorychna pamiat. Zbirnyk naukovykh prats*, (1), 5–21. [in Ukrainian].
26. Riuzen, I. (2001). Utrachivaia posledovatel'nost' istorii (nekotorye aspekty istoricheskoi nauki na perekrestke modernizma, postmodernizma i diskussii o pamiaty) [Losing a sequence of stories (some aspects of history at the crossroads of modernism, postmodernism and the debate about memory)]. *Dialog so vremenem. Al'manakh intelektual'noi istorii*, (7), 8–26. [in Russian].
27. Symonenko, I.M. (2009). Osoblyvosti struktury istorychnoi pamiaty Ukrainskoho narodu ta shliakhy formuvannia natsionalnoï istorychnoï naratyvu [Features of the structure of historical memory of Ukrainian people and ways of creating a national historical narrative]. *Stratehichni priorytety*, (1), 51–61. [in Ukrainian].
28. Smit, E. (1994). *Natsionalna identychnist* [National Identity]. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].
29. Soldatenko, V., Viedenieiev, D. (2012). Yak ne rozchynytysia u hlobalizovanomu sviti: problemy naukovoï zabezpechennia formuvannia polityky natsionalnoi pamiaty v Ukraini [How not dissolve in a globalized world: problems of scientific support policy of National Remembrance in Ukraine]. *Ukraina dyplomatychna*, (XIII), 687–715. [in Ukrainian].
30. Toshchenko, Zh. (2000). Istorieskoe soznanie i istoricheskaiia pamiat'. Analiz sovremennogo sostoianiiia [Historical consciousness and historical memory. Analysis of the current state]. *Novaia i noveishaia istoriia*, (4), 3–14. [in Russian].
31. Uvarov, P. (2004). Istoriia, istoriki i istoricheskaiia pamiat' [History, historians and Historical Memory] *Otechestvennye zapiski*, (5), 192–211. [in Russian].